

حرکت به سوی آینده: تحول در نقش کتابداران

ثریا صمدی^۱

چکیده: کتابداران و کتابخانه‌ها در عصر حاضر باید نقش پل ارتباطی میان گذشته، حال و شاهره‌های ورودی آینده را ایفا کنند. آنها با ایجاد ارتباطات فناورانه، شخصی و سازمانی می‌توانند در ایفای این نقش حساس موفق شوند. کتابداران در مواجهه با چالش‌های تغییر محیط، می‌توانند با تکیه بر اصول پایه‌ای و سستی کتابداری، محیط‌هایی جدید خلق نمایند و تحولات لازم را در کتابخانه‌ها ایجاد کنند. چنین تحولی در عصر حاضر برای کتابداران حرفه‌ای وظایفی جدید ایجاد می‌نماید که حسن عمل به آنها موجب ارتقاء کیفیت خدمات کتابخانه‌ای خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: کتابداران دیجیتال، کتابداران سنتی، وظایف، محیط الکترونیکی

مقدمه

باشند. ما همان‌طور که با مقوله‌هایی جدید نظیر منابع اطلاعاتی چندرسانه‌ای، رویکردهای نوین ارائه خدمات به کاربران، یکپارچه‌سازی خدمات عمومی و فنی، ویرایش نرم‌افزارهای اطلاعاتی، ارزشیابی نظام‌ها و غنابخشیدن به دانش روزافزون نظام‌های الکترونیکی روبرو شده‌ایم، باید در دو زمینه منابع الکترونیکی و دانش موجود در منابع نیز اعمال مدیریت کنیم.

محیط الکترونیکی تغییراتی مهم در نقش کتابداران به‌وجود آورده است. وضعیت کنونی می‌طلبد که کتابداران افزون بر آشنایی با تجهیزات فنی جدید کتابخانه، از نقش آنها را در سازماندهی، ذخیره‌سازی و بازیابی اطلاعات نیز آگاه شوند، تا بدین ترتیب خود را با تغییرات و تحولات در امور اطلاع‌رسانی همگام کنند. بهر حال داشتن شناخت از نظام‌های اطلاع‌رسانی الکترونیکی و کاربرد آنها برای کتابداران کافی نیست، آنها باید در طراحی و مدیریت نظام‌ها نیز نقش داشته

۱. مدیر گروه کتابداری مؤسسه آموزش عالی نسی اکرم (ص)
arfan60602@yahoo.com
نبریز

اطلاعاتی به کُرَت در متون جدید کتابداری و حتی در رسانه‌های جمعی به چشم می‌خورد. ممکن است این عبارات باعث ایجاد ابهام در توانایی‌های کتابداران سنتی شود اما ابتدا باید مشخص شود که چه مقوله‌هایی در کتابخانه‌ها در معرض تغییر است و کدام‌یک از آنها از تغییرات دور خواهد بود. فعالیت‌های زیربنایی کتابخانه‌ها از مواردی است که به صورت ثابت و تغییر نیافته به قرن‌های بعدی انتقال خواهد یافت.

نقش‌ها و مهارت‌های سنتی و جدید کتابداران

لنکستر^۱، پس از آشنایی با دنیای الکترونیک، به این باور رسید که کتابخانه با توجه به اهمیت آن در دنیای چاپ باید برای سازماندهی منابع جهانی اقدام کند به طوری که هم از نظر فیزیکی و هم از نظر فکری برای کاربران ارزش داشته باشد. اطلاعات قابل دسترس زیادی در اینترنت وجود دارند که وظایف متفاوتی را برای کتابداران آموزش دیده تعیین می‌کنند، نظیر مهارت‌های جستجو، توانایی‌های تجزیه و تحلیل، ارزیابی منابع و تطابق نیازها با منابع. مهارت‌های سنتی کتابخانه‌ای نظیر سازماندهی و طبقه‌بندی می‌تواند تجربه‌ی بازیابی اطلاعات شبکه‌ای کاربران نهایی را توسعه دهد، همچنین ایجاد فایل‌های اطلاعاتی مطابق با اصول فهرست‌نویسی می‌تواند به کاربران در یافتن مطالب جزئی در دریای وسیعی از اطلاعات اینترنتی کمک کند. وجود فهرست‌ها برای منابع الکترونیکی به دستیابی سریع‌تر منجر می‌شود و اعتبار منابع اینترنتی را تضمین می‌کند (۷).

اساس کتابداری بر مهارت‌هایی نظیر سازماندهی و

مسئولیت‌های کتابدار در عصر شبکه‌های اطلاع‌رسانی وظیفه‌ای فراتر از دوره‌های قبل دارد. خدمات اطلاع‌رسانی او دیگر نمی‌تواند محدود به امکانات مجموعه‌اش باشد. او اکنون تحلیلگر اطلاعات است و کسی است که راه‌های ورود به پهنه‌های عظیم دانش و اطلاعات را بهتر از دیگران می‌شناسد و می‌تواند فرصت‌های دستیابی به آنها را در اختیار دیگران قرار دهد. کتابداران گردآوردگان و سازماندهندگان چیره‌دست داده‌های اطلاعاتی هستند و در این دهه از نظام‌های رایانه‌ای در تسریع فعالیت‌های کتابخانه سود می‌جویند. کتابداران به آموختن مهارت‌های جدید روی آورده‌اند و در فرآیند تولید اطلاعات نقشی پرگزیده‌اند که پیرامون دو محور تحلیل و ترکیب اطلاعات، یا به عبارت دیگر تولید اطلاعات جدید می‌چرخد.

انتخاب همین نقش که پویایی در ذات و طبیعت آن است، به کتابخانه‌های کارآمد و کتابداران کاردان، پویایی دیگری می‌بخشد که با سرشت پیوندها پژوهش سازگارتر است. کتابداران و اطلاع‌رسانان دریافته‌اند که رشد شبکه‌های اطلاع‌رسانی و گسترش امکانات شنایی روزافزون گرفته است. آنان بیش از دیگر افرادی که با اطلاعات سروکار دارند می‌دانند که اگر فرصت‌ها را از دست بدهند، جبران عقب‌ماندگی‌ها روزبه‌روز دشوارتر خواهد شد. اما ظاهراً این نکته را نیز خوب دریافته‌اند که فرصت‌ها رایگان به دست نمی‌آید و برای به دست آوردن هر فرصتی در این راه، سرمایه‌گذاری در زمینه نیروی انسانی، آموزش، خدمات و تجهیزات لازم است. عباراتی نظیر عصر اطلاعات، اقتصاد اطلاعات جهانی، کتابخانه‌های الکترونیکی و بزرگراه‌های

1. Lancaster

خاص تکنیکی (اکتسابی) اهمیت بیشتری دارد^(۵). کتابداران متخصص باید با الگو گرفتن از روش‌های قدیمی تلاش نمایند خود را با محیط جدید اطلاع‌رسانی الکترونیکی مطابقت دهند و با آموختن دربارهٔ فناوری‌های جدید و کسب آگاهی از نقاط قوت و

آموزش کاربران نهاده شده است به همان شیوه‌ای که در بالا شرح داده شد. در عصر الکترونیک نیز همانند زمان چاپ کاغذی این مهارت‌ها جایگاه خود را حفظ خواهند کرد.

اگرچه حجم فزایندهٔ اطلاعات در دسترس کاربران و وجود شیوه‌های دسترسی به آنها از دیدگاه نظری، کسب اطلاعات مورد نیاز کاربران را آسان‌تر کرده است، اما در عمل این خطر وجود دارد که استفاده‌کنندگان به دلیل کثرت اطلاعات سرگردان شوند و در مسیر کسب اطلاعات دقیق مورد نیاز خود و نیز حصول اطمینان از صحت این اطلاعات با مشکل روبرو شوند.

کتابخانه‌ها نخست در رویارویی با چالش‌های فناوریانهٔ روز، باید دیدگاه خود را تغییر دهند و پذیرای فناوری‌های جدید باشند. در این زمینه کتابخانه‌ها باید سعی نمایند با برگزاری سخنرانی‌ها و دعوت از متخصصان کتابداری، پیشرفت‌های جدید کتابخانه‌ها و فناوری‌های مورد استفاده را توضیح دهند. در مرحلهٔ بعد پس‌ری کسب مهارت‌های فنی، باید دوره‌های آموزشی برای کتابداران در نظر گرفته شود، و سرانجام تهیهٔ راهنما برای جویندگان و تبلیغ برای استفادهٔ بهینه از کتابخانه‌های پیشرفته‌تر حائز اهمیت است.

علاوه بر مهارت‌های حرفه‌ای ذکر شده، کتابدار آینده باید به مهارت‌های شخصی و قابل انتقال برای اداره کردن محیط کار متغیر خود مجهز باشد. ضمناً باید بر برتری مهارت‌های قابل انتقال فناوری اطلاعاتی تأکید شود، چون مدیریت و مهارت‌های شخصی باعث خواهد شد که کتابداران، مدیران کارآمدی در ارائهٔ منابع شبکه‌ای و خدمات شوند. هستینگز^۱ در این باره چنین می‌گوید: "برای کتابداران دیجیتال داشتن یک سری ویژگی‌های شخصی (ذاتی) در مقایسه با تخصص‌های

اساس کتابداری بر مهارت‌هایی
نظیر سازماندهی و آموزش
کاربران نهاده شده است به همان
شیوه‌ای که در بالا شرح داده شد.
در عصر الکترونیک نیز همانند
زمان چاپ کاغذی این مهارت‌ها
جایگاه خود را حفظ خواهند کرد.

ضعف آنها، همگام با پیشرفت‌های فناوری نقش اساسی را در سازماندهی اطلاعات ایفا کنند.

متخصصان اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌ها برای آنکه سطح خدماتشان را به مراجعان را ارتقا دهند، نقش مهمی در زمینهٔ اطلاعات در قالب‌های الکترونیکی با ایجاد صفحات شبکه‌ای ایفا می‌کنند. داشتن مهارت در یک سازمان اطلاعاتی در عصر انفجار اطلاعات بسیار ضروری است و متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی نقشی کلیدی در این حوزه‌ها خواهند داشت. برای مثال تخصص کتابداران باید در حدی باشد که طرح‌های اینترنت را در مراحل مختلف طراحی و نگهداری با جلب رضایت کاربران و سازمان‌های متبوع ارائه کنند. کریست^۲ پیشنهاد می‌کند که کتابداران می‌توانند به کمک جستجو در زمینه‌های مختلف و همچنین با استفاده

1. Hastings 2. Creth

کامل از اطلاعات و فناوری‌های چندرسانه‌ای نقش خود را در جامعه فناوریانه امروز ایفا کنند (۳).

کسب مهارت‌ها، توانایی‌ها و دانش جدید توسط کتابداران

متخصصان کتابداری باید به‌طور مداوم در پی کسب دانش و مهارت جدید باشند تا در آینده نقشی اساسی در خدمات اطلاع‌رسانی ایفا کنند. کتابداران باید با منابع و نظام‌های الکترونیکی زیادی آشنا شوند، به انتخاب منابع اطلاعاتی بپردازند و دانش مراجعه‌کنندگان را دربارهٔ نظام‌ها و منابع اطلاعاتی ارتقا دهند و به این ترتیب با آموزش فناوری‌های جدید، مراجعه‌کنندگان را یاری نمایند.

مستولان کتابخانه‌ها، باید بودجهٔ کافی به برنامه‌های آموزشی کتابداران اختصاص دهند، چون یادگیری مداوم آنها مهم است و کتابداران با شرکت در این کلاس‌های آموزشی، خود را آمادهٔ ارائه خدمات جدیدتر به مراجعان می‌کنند. کارکنان حرفه‌ای باید به‌طور مداوم به ارزیابی وظایف کارکنان حمایتی بپردازند تا مطمئن شوند این افراد دانش لازم و مهارت کافی را در انجام وظایف محوله دارند. لازم است کتابخانه شرایط لازم را برای بررسی فعالیت‌ها و خدمات به‌وجود آورد تا فعالیت‌هایی که نیاز مراجعان را برآورده می‌کند و یا کارایی مناسب را دارد، معین شود. انتخاب‌های ضروری باید براساس نیاز واقعی مراجعان و نه نیاز کتابداران و یا تشخیص آنها از این نیازها صورت گیرد.

کتابداران حرفه‌ای باید ارتباط خود را با متخصصان رایانه و صاحبان فناوری مجموعهٔ خویش تقویت کنند، در عمل نسواری سهیم باشند، اهداف مشترک را شناسایی نمایند و به‌صورت گروهی در فعالیت‌ها

مشارکت داشته باشند. استو فراتکلین^۱ (۱۹۹۵) مدیر محاسبات علمی پیشرفتهٔ دانشگاه کالیفرنیا، ایروین، می‌گوید: "کتابدار و فناوری باید با هم همکاری نمایند تا تلاش‌ها و دیدگاه‌های مختلف در همدیگر ادغام شود. دیدگاه‌های مختلف ما، مشارکت ما را غنی‌تر می‌سازد و امکان درک بیشتر از ساختار فعالیتی ما را فراهم می‌آورد در آن صورت ارزش‌ها و اهداف مشترک آشکارتر شده و امکان مشارکت بیشتر خواهد شد. هرچند گاه در ارتباط میان کتابداران و فناوریها مسائلی نظیر عدم اعتماد، احتیاط و خلاء دانش و عدم تفاهم پیش می‌آید. اما پیچیدگی فناوری اطلاعات، ارتباط میان این دو قشر را با همدیگر ضروری ساخته است" (۲).

محیط اطلاعاتی در کتابخانه‌ها

برخی محیط‌های اطلاعاتی که اخیراً در کتابخانه‌ها در حال شکل‌گیری است، موجب تغییراتی در ارائهٔ خدمات به مراجعان می‌شود از جمله:

- دسترسی بیشتر به گسترهٔ وسیعی از اطلاعات،
- سرعت زیاد در کسب اطلاعات،
- پیچیدگی زیاد در یافتن اطلاعات،
- فناوری‌های اطلاعاتی که به‌صورت مداوم در حال تغییر هستند.

با وجود تغییرات پیوسته در کتابخانه‌ها، کتابداران باید به تقاضاهای مراجعه‌کنندگان پاسخ دهند و نقش پل ارتباطی میان گذشته، حال و شاهرهای ورودی آینده را ایفا کنند. زمانی که کتابداران در چالش‌های جدید حاصل از محیط‌های الکترونیکی قرار می‌گیرند، تلاش می‌کنند با استفاده از فرصت‌های جدید، تغییرات

1. Steve Franklin

ضروری را در کتابخانه ایجاد کنند.

به این ترتیب لازم است کتابداران با مسئولیت‌های جدید آشنا شوند تا از این امتحان موفق بیرون آیند. آنها باید عملکردهای خود را بازنگری نمایند، حال و آینده را به تصویر بکشند، و قدرت خطرکردن را داشته باشند تا بتوانند اندیشه‌های خلاق خود را به جامعه سنتی کتابخانه‌ای که در آن مشغول خدمت هستند، تزریق نمایند.

در همایشی در ۱۹۹۵ در دانشگاه هاروارد از سوی گروه پژوهشی کتابخانه برگزار شده بود، دکتر استالی چودهوری^۱ نقش یک کتابدار را چنین تعریف کرد: "در دهه ۲۰۹۰ هیچ محقق و گروه پژوهشی بدون حضور

کتابداران حرفه‌ای باید ارتباط خود را با متخصصان رایانه و صاحبان فناوری مجموعه خویش تقویت کنند، در عمل نوآوری سهیم باشند، و شناسایی نمایند و به صورت گروهی در فعالیت‌ها مشارکت داشته باشند.

یک کتابدار متخصص به عنوان همکار، نخواهد توانست کارش را به نتیجه برساند. امروزه، حرفه کتابداری جزء لاینفک هر نظام اطلاعاتی است چون هر دانشمندی، به‌طور طبیعی یاد می‌گیرد که چگونه از اندیشه‌ها و منابع اطلاعاتی جدید بهره بگیرد و از متخصص اطلاعات یعنی کتابدار سود جوید. او به‌طور مداوم از میان آنبوه اطلاعات، یافته‌هایی را در اختیار همکاران پژوهشگر

خود قرار می‌دهد"^۲).

برای بازسازی خدمات سنتی در داخل کتابخانه‌ها بپردازیم و همچنین خلق خدماتی جدید در محیط اطلاعاتی، به موارد زیر باید توجه شود:

۱. آموزش مراجعان؛
۲. مدیریت دانش؛
۳. سازماندهی منابع اطلاعاتی شبکه‌ای؛
۴. توسعه سیاست اطلاعاتی؛
۵. طراحی و شکل‌دهی مجدد سازمان کتابخانه؛
۶. طراحی عملیاتی و راهبردی.

۱. آموزش مراجعان

اینکه کتابدار را فقط معلمی در نقش کتابدار قلمداد کنیم زیاد مورد تأکید نیست، کتابدار باید نقش مهم‌تری در آموزش مراجع کنندگان داشته باشد. هرچند می‌دانیم مجموعه‌سازی و سازماندهی کتابخانه وظیفه سنتی کتابدار بوده است، اما در الگوی جدید کتابخانه‌ای، کتابخانه مانند یک مرکز آموزشی عمل می‌کند و کتابدار در این کتابخانه‌ها اطلاعات جدید و منابع تحقیقی را در اختیار مراجع‌کننده قرار می‌دهد و مهارت‌های لازم را برای استفاده کاربران از منابع اطلاعاتی به آنها آموزش می‌دهد. او از تجربیات دیگران و روش‌های مختلف جدید در آموزش استفاده می‌کند. بنابراین کتابدار نقشی فراتر از این دارد که پشت میز امانت بنشیند و یا منتظر بماند تا سؤالی از طرف مراجع‌کننده‌ای مطرح شود.

کتابدار برای برآوردن نیاز آموزشی مراجع‌کننده باید از دوره‌های آموزشی اینترنت و ابزارهای کاوش اطلاعات و دیگر وسایل رایانه‌ای استفاده نماید. او همچنین باید در ارائه خدمات آموزشی، از اینترنت،

1. Stanley Chodorow

نظام‌های پیشرفته و ابزارها استفاده کند تا به‌طور بهینه به مراجعان آموزش دهد.

۲. مدیریت دانش

راهکار دیگر در مواجهه با محیط‌های اطلاعاتی جدید برای کتابداران، مدیریت دانش است. یعنی کتابدار باید در چرخه کلی اطلاعات از ابتدای تولید، سازماندهی و ارائه اطلاعات تا توزیع و استفاده از آن حضور دائمی داشته باشد. مدیریت دانش امکان ایفای نقش کتابدار را در موقعیتی فراتر از نقش کنونی خود فراهم خواهد آورد. کتابدار به‌سوی ذخیره‌سازی، سازماندهی و بازیابی اطلاعات سوق داده خواهد شد و با تغییرات حاصل در محیط اطلاعات شبکه‌ای این فرصت به کتابدار داده می‌شود تا نقش خود را در پردازش محققانه اطلاعات وسعت بخشد.

مدیریت دانش به سازماندهی قابل‌های اطلاعاتی بزرگ و نیز ارتباطدهی و یکپارچه‌سازی آنها نیاز دارد تا کاربر بتواند از میان منابع مرتبط حق انتخاب مؤثر را داشته باشد. مدیریت دانش در فعالیت‌هایش از گروه‌هایی نظیر محققان دانشگاهی، متخصصان اطلاعات کتابخانه‌ای و متخصصان فناوری نرم‌افزاری و سخت‌افزاری استفاده می‌کند تا مباحث فنی و مفاهیم پیچیده مرتبط به یکدیگر را بررسی کند.

۳. سازماندهی منابع اطلاعاتی شبکه‌ای

دیگر فعالیت کتابداران، سازماندهی منابع اطلاعاتی شبکه‌ای است. چون برای بسیاری از کاربران اینترنت، جستجو در اینترنت و وارد شدن در آن مانند شرطه خوردن در جزیره برموداست در حالی که آن را طوفان فراگرفته است. کتابدار باید در سازماندهی داده‌ها و دسترسی به آنها مبتکر باشد. اگر جستجوکنندگان را ساختاری سازمان یافته همراهی نکند و منابع دست

اول را به آنها نشاناسند، کتابخانه الکترونیکی خالی از فایده خواهد بود. این امر مستلزم آن است که کتابداران دید خود را نسبت به فهرست‌نویسی وسیع تر کنند تا منابع الکترونیکی تولید و ذخیره شده روی شبکه‌های محلی را هم دربر بگیرد. علاوه بر فهرست‌نویسی مربوط به منابع الکترونیکی و شبکه‌ای، کتابداران مسئولیتی هم در زمینه بررسی صحت اطلاعات موجود بر روی شبکه دارند. از آنجا که اطلاعات الکترونیکی به آسانی توزیع می‌شود و به همان سرعت تغییر می‌یابد، به همین دلیل صحت منبع اصلی باید بررسی شود.

۴. سیاست توسعه اطلاعات

فعالیت دیگری که باید همیشه به آن توجه شود، روی آوردن کتابداران به سیاست توسعه اطلاعاتی است، بیشتر کتابداران، مسئولان، متخصصان فناوری به این مباحث توجه می‌کنند. البته هزینه‌های دستیابی به اطلاعات الکترونیکی و نرم‌افزارها و سخت‌افزارها را باید به آنها متذکر شد. این هزینه‌ها مشکلی جدی در آموزش عالی به‌شمار می‌رود که در آن اطلاعات هسته مرکزی همه فرآیندهای یادگیری و تحقیق است. در سطح ملی کتابداران وظیفه دارند که هم سیاست توسعه اطلاعاتی را پی‌گیری نمایند و هم موضع شفافی اتخاذ نمایند. برای مثال کتابداران باید در این گونه مباحث انتظارات شهروندان را برآورده کنند.

۵. طراحی و شکل‌دهی مجدد سازمان کتابخانه

همه سازمان‌ها در معرض تحول هستند، کتابخانه‌ها نیز در این دوره باید از عامل شتاب‌بخشی به نام فناوری اطلاعات بهره‌گیرند. بیلینگر^۱ کتابخانه‌ها را تنه‌های اطلاعاتی زنده و در حال تغییر می‌داند و اظهار می‌دارد

1. Billings

بگذارند و به استعدادها و توانایی‌های همدیگر ارج نهند (۸:۹).

زمانی فرهنگ و محیط سازمانی در خود تحولانی را مشاهده می‌کند که مدیران دربارهٔ ایفای نقش کارکردی خود دچار بی‌اعتمادی می‌گردند. باید در چنین شرایطی به یاری تک‌تک مدیران پرداخت و سازمان را به‌طور افقی در جریان انداخت و در اطلاعات شبکه‌ای و رایانه‌ای به ارائهٔ خدمات به‌طور عالی اقدام نمود. در این اثنا بهتر است مدیران در مسئولیت‌های خود تجدید نظر نمایند و آن را از حالت خودگردانی بیرون آورند و به حالت حمایتی و مشاوره‌ای روی آورند و توجه داشته باشند که تغییر و تحول یک جریان مستمر است، نه پدیده‌ای که به‌طور لحظه‌ای در محیط کتابخانه تحقق یابد. بنابراین مدیران باید به تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر در تغییر و تحول در بخش‌های مختلف کتابخانه بپردازند.

در این تغییر ساختاری کارکنان باید مراجعه‌کننده را در مرکز توجه خویش قرار دهند. ساختار باید به‌قدری انعطاف‌پذیر باشد که همواره بتواند تغییرات را در خود جاسای دهد و تغییر در ارائهٔ خدمات را پدید آورد. همان‌گونه که در مسئولیت‌ها و وظایف کتابدار تغییر صورت می‌گیرد باید در فرهنگ رشتهٔ کتابداری نیز دگرگونی‌هایی پیش آید. همهٔ این مسائل به متخصصانی نیاز دارد که بتوانند دوباره طراحی کنند، و بتوانند خدمات کتابخانه‌ای و سازمان کتابخانه را بازسازی کنند و کتابخانه را در قالبی دیگر تعریف نمایند.

۶. طراحی عملیاتی و راهبردی

کتابداران باید تفکر طراحی راهبردی را به مثابهٔ

که آنها از دوران منابع چاپی و سنتی روز به روز پویاتر می‌شوند و از طریق فناوری اطلاعاتی روز به روز گسترهٔ بیشتری به خود می‌گیرند. اگر ما قصد داریم که پویا باشیم، باید حرکت کنیم و در مسیر طولانی که طی می‌کنیم به ابتکار در خدمات و برنامه‌های جدید بپردازیم. کتابخانهٔ سنتی مانند ماسن در مسیر ارائهٔ خدمات عمل می‌نماید، اما حقیقت این است که برخی سازمان‌ها، با اصول سنتی و قدیمی دچار چالش می‌شوند و کتابخانه‌ها نیز از این گونه سازمان‌ها هستند. بنابراین کتابخانه نباید به سازمانی تبدیل شود که به دنبال آسودگی و راحتی باشد (۴).

کین^۱ بیان می‌دارد: "سازمان‌هایی که اصول پایدار و طولانی مدت دارند باید اصولشان را با معیارهایی مثل سرعت و سادگی در ارائهٔ خدمات به مراجعه‌کنندگان، خوداتکایی و نیروی کارآیی با قدرت بالا جایگزین کنند، لذا تغییر ساختار فرهنگی سازمان‌های کتابخانه‌ای ضروری است. باید دانست که قدرت یک کتابخانه بستگی به کارکنان آن دارد و با انعطاف‌پذیری کارکنان مسلماً سازمان نیز انعطاف‌پذیر خواهد شد. هنگامی که دگرگونی و تغییری در کتابخانه و سازمان صورت می‌گیرد کارکنان نیز باید دگرگین شوند و در تصمیم‌گیری‌ها شرکت نمایند و از دلیل این تغییرات آگاه شوند. وی همچنین بیان می‌کند که سازمان در محیط اطلاعاتی باید از تقسیم کار به تقسیم دانش سوق داده شود. تقسیم دانش، محیطی را که به‌طور مداوم در حال تغییر است و ثباتی ندارد، تسخیر می‌کند این نیز نمونه‌ای از کار گروهی است. در این کار گروهی همهٔ افراد باید اهداف گروه را پی‌گیری کنند نه اهداف فردی را، و گروه باید علاقه‌مند به تقسیم مسئولیت‌ها باشد. این کار هنگامی صورت می‌گیرد که افراد به همدیگر احترام متقابل

1. Keen

انسانی چه از طریق آموزش‌های نظری و عملی می‌پردازند. از طرف دیگر کتابداران موظف می‌شوند با آموزش‌های لازم به مراجعان، امکان استفادهٔ بهینه از فناوری‌های موجود را در کتابخانه ایجاد نمایند.

تغییر و تحولات امروزی که در فضای کتابخانه‌ها به چشم می‌خورد شگفت‌انگیز است. این شگفتی موقعی افزایش می‌یابد که ما به فکر ادارهٔ اطلاعات جدید شبکه‌ای و رایانه‌ای و ابداعات جدید باشیم. گرچه این گستردگی اطلاعات ما را به چالش و تکاپو رهنمون می‌کند، ولی واقعیت این است که چالش‌ها مربوط به اطلاعات و فناوری نیست، بلکه مربوط به سیر انتقال از کتابخانه‌های سنتی و کلاسیک به کتابخانه‌های مدرن همراه با فناوری‌ست و فعالیت‌های آتسی کتابخانه از طریق اطلاعات الکترونیکی است. برای این تغییر و تحول عمیق در خدمات کتابخانه‌ای، نخست لازم است در رفتار، دیدگاه و دانش شخصی مدیران و کتابداران تغییراتی به‌وجود آید و این تغییر باید در فرد کارکنان انجام گیرد و بعد آنها باید در کنار متخصصان رایانه‌ای به ترسیم مناسب‌ترین تغییرات با استفاده از الگوهای سنتی کتابخانه‌ها، بپردازند.

مآخذ

۱. ادواردز، کریستوفر. "دانش جهانی: چالش‌های روبروی کتابداران". ترجمهٔ عبدالحسین آذرنگ. در *گزیدهٔ مقالات ابلا* ۲۰۰۰ (بیت‌المقدس: ۱۳-۱۸ اوت ۲۰۰۰)، زیر نظر فربرز خسروی. به همت و ویراستاری تاج‌الملوک ارجمند. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۱. ص ۱۲-۴.

۲. فیدر، جان. *جامعهٔ اطلاعاتی*. ترجمهٔ علی رادباوه و عباس گیلوری. تهران: نشر کتابدار، ۱۳۸۰.

۳. ولز، آنسی. "تغییر نقش کتابداران در محیط‌های الکترونیکی تهیه برنامه‌های آموزشی، بهبود بازیابی و ارتقا سطح ارتباط

اندیشه‌های اساسی در ذهن خود بی‌روا کنند. آنها باید در سطوح مختلف سازمانی توجه زیادی به این طراحی داشته باشند، سپس طرح‌ها را در اهداف و فعالیت‌های تخصصی افراد بگنجانند. برای اینکه طراحی راهبردی ارزشمند شود باید کارمندان کتابخانه را در این کار سهیم کرد.

طراحی راهبردی شامل ارزیابی و سنجش می‌شود و آن شاخص و یا عاملی مؤثر در تجزیه و تحلیل سود در برنامه‌های کوتاه مدت و دراز مدت است. در واقع آن نسوآورنده‌ایست که به مشارکت کتابداران و مراجعه‌کنندگان کتابخانه نیاز دارد. تا در پیشبرد اهداف این طرح موفق شوند. بعضی افراد معتقدند که طراحی راهبردی آنها را در حیطهٔ کاری خود و در محیط دائماً متغیر حس می‌کند، درحالی‌که اگر اولویت‌ها مشخص گردند این طرح از انتعاط پذیری لازم برخوردار خواهد شد. برای موفقیت در طراحی راهبردی یک کتابخانه، کتابدار باید همهٔ جنبه‌های خدمات کتابخانه را مد نظر قرار دهد و روشی سنجیده براساس واقعیت‌های موجود ایجاد نماید تا نیازهای مراجعه‌کنندگان را برآورده سازد. برای مثال به‌خاطر هزینه‌های بالایی که در گردش کار کتابخانه موجود است به‌ویژه هزینه‌های مربوط به سرمایه‌گذاری‌های هنگفت روی فناوری و هزینه‌های نیروی انسانی و غیر آن در این صورت متخصصان باید به‌طور راهبردی فکر کنند و راه‌حل‌های لازم را در این مورد اتخاذ نمایند.

نتیجه‌گیری

در دههٔ اخیر کتابداران افزون بر نقش‌های سنتی، به فراهم‌آوری و سازماندهی اطلاعات، تهیهٔ مقدمات لازم در تجهیز کتابخانه‌ها، افزایش مهارت‌های فنی نیروهای

8. Hastings, Kirk; Tennant, Roy. "How to Build a Digital Librarian." *Follett Lecture Series*, November 1996. [on-line]. Available: <http://mirrored.ukoln.ac.uk/in/november96/tcb/11hastings.html>.
 9. Keen, Peter G.W. "Redesigning the Organization Through Information Technology." *Planning Review*, No.19 (1991): 8.
 10. Lancaster, F. Wilfrid. "Artificial Intelligence and Expert System Technologies: Prospect". In *Libraries for the New Millennium: Implications for Managers*. London: Library Association Publishing, 1997, pp. 19-37.
 11. Prinsen, Jola G.B. "A Challenging Future A wait Libraries Able to Change". *D-Lib Magazine*, Vol.7, No.11 (Nov.2001). [on-line]. Available:<http://www.kub.nl/dbi/users/prinsen/English>
 12. Sharp, Kate. "Internet Librarianship: Traditional Roles in a New Environment". In *66th IFLA Council and General*, 2000.[on-line]. Available:<http://www.ifla.org>
- تاریخ دریافت: ۸۱/۱۱/۲۹
- علمی. ترجمه فاطمه رها دوست. درگزیده مقالات ایفلا ۹۷ (کینهاگ: ۱۹۹۷)، زیر نظر عباس حری، به همت و ویراستاری تاج الملوک ارجمنده، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۸. ص ۱۶۲-۱۷۱.
 4. Billings, Harold. "The Bionic Library: Providing Information in the Digital Age." *The Texas Business Review*. (Apr.1996):7.
 5. Chodorow, Stanley. *Once There Was a Library Here... The History of the University Library in the 21st Century, Scholarship in the New Information Environment*. Ca.: The Research Libraries Group, 1996.
 6. Creth, Sheila D. "The Electron-ic Library: Slouching Toward the Future or Creating a New Information Environment". *Follett Lecture Series*, 1996. [on-line]. Available: <http://www.ukoln.ac.uk/services/paper/folett/creth/paper.html>
 7. Franklin, Steve D. "Libraries and Academic Computing Center: Forging New Relationships in Networked Information Environment". *Building Partnerships: Computing and Library Professionals*. ed. Anne Lipow and Sheila Creth. Berkeley, Ca.: Library Solutions Press, 1995.pp.23.